

JAKIN, euskara batuari bide egiten

Lorea Agirre Dorronsoro

Kazetaria eta JAKINEko zuzendaria

JAKINEK eta euskara batuak elkarrekin egin dute bidea aldizkariaren sorreratik bertatik. Batetik, JAKIN bera –YAKIN batasuna urratu aurreko hasiera hartan– Euskaltzaindiak 1956an Arantzazun egin zuen biltzarrean aurkeztu zen lehen aldiz. Eta, ordurako, bazuen sormuin euskara nolabait batzeko eta kultur bideetan jartzeko intuizioa. Eta, baita, Euskaltzaindiaren gidaritzari men egiteko erabakia ere; eta horrela jasotzen du, hain zuzen, YAKINEN 10. zenbakiak (1959) editorialean. Eta, bestetik, 1964an, Baionako Biltzarrean, Jose Luis Alvarez Enparantza *Txillardegi* eta bere taldea hizkuntz batasunaren gainean hartzekoak ziren erabakiak aurrez bere egitea deliberatu zuen JAKIN gidatzen zuen taldeak; eta, biltzarraren ondorengo zenbakian, halaxe jaso eta halaxe adierazi zuten: batuaren lehen arauak bere egiten zituela eta arauok betearaziko zituela aldizkarian.

Izan ere, JAKIN izan zen batuaren arauak onartu zituen lehenengo argitalpena, lehena eta bakarra, hasiera hartan bederen. JAKINEK hizkuntzaren batasunaren aldeko praktikatik adina zuen, ordurako, hizkuntzaren gaineko pentsamendutik; hau da, herri batek hizkuntz batasuna behar duela kultur batasuna lortuko badu, eta kultur batasuna herri bat izatekotan, Joxe Azurmendik JAKINEN 31-32. zenbakian (1968) idatzi legez.

JAKINEK hasiera-hasieratik hartu lekuak eta praktikak bidea egin du gaur arte. Edo, bestela esan, estandarraren aldeko apustua egiteko jakinlariak izan zuten buruargitasunari eta ausardiari denborak arrazoi eman die. Alegia, etorkizuna begitandu zutela. Begitandu eta gauzatu. Bidea ez zen batere samurra izan hastapen haietan, eta, orduko kontrako giroak eta liskarrak zekarkeen zigorrari eta zentsurari eusteko prest izan ziren. Kontrakotasunak, izan ere, ordurako bide luzea egina zuen.

Hizkuntza batuaren beharra ziurrenera goizago planteatu izanagatik, modu egituratu batean, esan daiteke 1901ean planteatu zela, Hendaiako Bileran. Hau da, Euskaltzaindia sortu baino hemezortzi urte lehenago. Bertan batzorde bat sortu zen euskal ortografia bat egiteko asmoz, batasuna lantzen hasteko helburuz, eta hurrengo urtean Hondarribian jarraitzeko erabakia hartu zuten. Baina ez zen segidarik izan; Juan Antonio Letamendia hizkuntzalariak, batasunaren gainean JAKINEN 31-32. zenbakian (1968), idatzi zuenez, «dena hankaz gora joan bide zen, frakaso lotsagarria izan, sabindarren buru-gogorkeriaz diotenez. Mugaz bestaldekoak arras minduta joan omen ziren hemengoan postura kaxkarra ikusita». Hendaiakoak ematen du kasik hirurogei urte geroago piztu zen liskar giroaren nondik norakoen arrasto bat.

Euskaltzaindiak 1956an deitu zuen gerra ondorengo lehen biltzar agerikoa. Arantzazun egin zen Euskaltzaleen Biltzarra. Biltzar hartan bi mundu azaleratu ziren, Joan Mari Torrealdairen hitzetan (JAKIN 204, 2014: 39): «euskalgintza zaharra biltzarrean, eta belaunaldi berriaren proposamena gune berean, baina ez barruan». Txillardegik bere 'Karta idigia' irakurri zuen bertan, eta, besteak beste, euskararen gainbeheraz alarma jotzen du eta euskara garbia baino euskara bizia behar dela aldarrikatzen du. Batasunaren arautegi baten oinarriak jartzen hasten dira. Eta biltzar horretan ikusten du argia lehen aldiz JAKINEK.

Bi urte geroago, 1958an, Euskaltzaleen Biltzarra egin zen Bilbon. Txillardegi berriro, oraingoan 'Batasunaren bidea'

txosten luzearekin: batasunik eta antolamendurik eza deitoratzen du bai hizkuntzari dagozkiola eta bai euskararen aurrerabideari; jatorkeria eta garbizalekeria kritikatu eta jada arautegi bat abiatzen du.

1959an, JAKINEN zuzendaritza aldaketa egon zen. Sortzailak badoaz, eta lantalde berria sartzen da zuzendaritzan. Joseba Intxausti, Joxe Azurmendi eta Kepa Enbeita gazteek hartzen dute gidaritza eta eredu aldaketa nabarmena dakarte, bai hizkuntzaren alorrean, bai pentsamenduaren alorrean. Erreferentzia berriak bilatzen dira kanpoan eta bazter utzi Orixe eta *Euzko-Gogoa*-ren tradizio garbizalea, eta Txillardegia, Mitxelena eta Villasanteren aldera lerratzen dira. Hau da, batuaren bidean bete-betea sartuko da JAKIN, sartu eta bultzatu; eta, pentsamenduarenean, berriz, tradizio eskolas-tikoari pentsamendu modernoa hobesten zaio.

1959tik 1963ra, beraz, JAKINEK esperientzia praktikoa bat metatuko du hizkuntza estandarra erabiltzen eta normalizatzen. Eltzea sutan jartzen du eta esperimenduak emaitza ona ematen du. 1963an, Euskaltzaindiak Arantzazun antolatu zuen biltzar irekian, Joxe Azurmendik berak hitzaldia eman zuen JAKINEK lau urte horietan egindako bidearen balorapena egiteko. Azurmendik defendatutako hiru ideia ekarriko ditugu hona: bat, egitea, praktikan jartzea dela irabazteko bidea; bi, «JAKINEK bereen artean iritxi zuen batasuna, euskaltzale kulturadun guzien arteko lotura izateraino irizten ezpada, biderdian ildako asmo ames utsa» izango dela; eta, hiru, «lanarekin, batasunarekin eta praktikotasunarekin: kritika» (JAKIN 204, 2014: 43-44).

Eta, honela, 1964ko Baionako Biltzarra iritsiko da. Ordu-rako batasunaren borroka puri-purian zegoen, garbizaleak, alde batetik –puristak esan ohi zitzaien–, albo hizkuntzetako hitz bakar bat ere onartzearen erabat kontra, eta, populistak, bestetik, herri euskara, euskalkiak, ooren gaintetik jarriz. Bertan aurkeztu zituen batasunaren oinarriak Txillardegik. Hein batean, 1958an Bilbon irakurri zuen txosten haren garapena da berri hau. Landuagoa, ortografiaren osatuagoa, tartean H-aren erabileraren lehen arauak barne direla.

JAKIN, hizkuntz arauen betearazle

Baionako Biltzarrean euskararen historia aldatu zela esan liteke, han hasten baita, neurri batean, batasunaren historia. Data horretatik aurrera sekulako abiadura hartzen du batasunak, geldiezin. Ordurako bazen urtebete Euskal Idazkaritza sortua zela eta Baionan hasiak zirela bertako kideak, Txillardegi tartean, euskara batua lantzen, Euskaltzaindia luzatzen ari zela iritzita eta ekitea erabakita. Urtebetez astero bilduko dira: proposamenak idatzi eta iritziak jasotzeko euskaltzaleen artean zabalduko dituzte. Adostasuneko neurri sorta bat erdietsi zutenean, biltzarra deitu eta jendaurreko ekitaldi bat eratu zuten; 40 bat lagun, gazteak gehienak eta kultur mundukoak, ageri dira. JAKINEN izenean Joseba Intxausti dago.

Eta hor hartzen ditu JAKINEK Txillardegik aurkeztu hizkuntz arau bateratuak beretzat, zein gisan JAKIN izango dela aldizkari lehenengo eta bakarra euskara batua praktikan jarritzen duena. Eta horrela jasotzen du JAKINEN 18. zenbakiak 1965eko urtarrilean:

Baiona-ko Euskal Idazkaritza-k lan handi bat burutu du. Euskal literaturaren batasunerako urrats luzea. Beharrezkoa. Ondo edo gaizki emana dago? Ez dugu juzgatzen.

Dena dela, JAKINEK erabaki hauek guztiak onartu egin ditu, eta bete egingo ditu. Beraz, gaurtik aurrera, datorren alean hasita, JAKINEN lege hauek obligatu egingo dute.

JAKINEN nahi duenak idatzi dezake, edozein euskalki ta estiloarekin. Baiña, Euskal Idazkaritzak esana JAKINEK bete egingo du. Horregatik, JAKINera etorriko diren artikuluak arau horietara lotuko dira. Beraz, JAKIN, gure aldizkarian, idazten duena obligatua dago lege hoen betetzera.

Hemendik aurrera, nahiz idazleak erabaki hauek gorde ez, eta artikuluak lege hoiek alde batera utzita igorri, JAKINEKO zuzendaritzak zuzendu egingo ditu.

Editorialaren ondotik, Baionako Biltzarreko hizkuntz araugiaren dibulgazioa egiten da, H-a, deklinazioa eta aditza. Doi-doi, gaur erabiltzen dugun batuaren arau ia berberak. Hortxe gaur arteko bidearen abiapuntua.

Torrealdairen hitzetan (JAKIN 204, 2014: 58), Baionakoa «maisukiro landutako egitasmoa» izan zen, orekaz betea:

Lan taldeen aniztasuna bilatu zuten, inortxo ere kanpoan utzi gabe: euskalki guztiek zuten ordezkariaren bat; politikoki alderdi nagusi guztietakoak zeuden; idazle, irakasle eta euskaltzainak tarteko ziren; iritzi eta aholku eske, euskaltzaleengana jo zuten. Ez zen inoren aurka sortu, batasunaren alde baino. Ez zen sortu Euskaltzaindiaren kontra eta alternatiba gisa, kontrara baizik. Erabakiok onar ditzan dei egiten zaio euskaltzale orori eta, zertan esanik ez, bereziki Euskaltzaindiari.

Piarres Lafitte eta Piarres Larzabal euskaltzain osoek aurkeztu zuten proiektua Euskaltzaindiak urte berean, 1964an, egin zuen bilkuran. Ez ziren edonor Lafitte eta Larzabal.

1968ko Arantzazuko biltzar nagusirako bidea irekita zegoen. Baina ez erabat, eta, aurrez, urte berean, 1968an, Ermuan, Euskal Idazleen Lehen Jardunaldiak antolatu ziren Gerediaga elkarteak deituta, gerra ostean idazleak lehen aldiz biltzen zituen jardunaldia, Torrealdairen iritziko, Juan San Martinek eta inguruko euskaltzain batzuek mugitu zutena azpitik: «Halako gai bero bati heltzeko hotz eta uzkur ikusiko zuten Euskaltzaindia, gerta zitekeen barne etenaren beldur. Giroa berotu eta presioa egiteko balio zezaketen Ermuko jardunaldiek» (JAKIN 204, 2014: 59).

1968ko udazkenean, aurten 50 urte, Euskaltzaindiak euskaltzainak eta euskaltzaleak bildu zituen Arantzazun erakundearen sorrerako 50. urteurrena ospatzeko aitzakiaz. Biltzarrak gai bakarra zuen: batasuna, euskara batua. JAKINEK biltzarraren aurretik *Euskara idatziaren batasuna* monografia argitaratu zuen 31-32 zenbakidun aldizkarian; bertan iritzi bilketa bat jasotzen da 'Euskara Batua bai ala ez?' titulupean, eta, ondotik, literatur euskara batu baten aldeko aldarria egiten da eta Ermuan idazleek hartu erabaki guztien berri ematen da. Beste behin, JAKIN, hizkuntza batuaren aldeko arrazoibideak indartzen eta hizkuntz arauak dibulгатzen eta hizkuntza batua erabiltzen eta normalizatzen. Azurmendik zenbaki honetan idatzi du: «Batasunaren aita Txillardegi izan

JAKIN, euskara batuari bide egiten

da. Eta, esango nuke, batasunaren arloan Txillardegik izan zuen sostengurik irmoena JAKIN». Orduko bideak ekarri gaitu gauden tokira. 🌊